

НАПРЯМИ ТА ПРІОРИТЕТИ АНТИКРИЗОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розкрито сутність державної політики в умовах прояву кризових явищ, доведено необхідність відбудови в Україні державної політики на основі кейнсіанської моделі, констатовано наукову проблему щодо необгрунтованого визначення напрямів і пріоритетів антикризової державної політики та розроблено структурно-логічну схему їх визначення з урахуванням рівнів економіки, функцій суб'єкту управління, який проводить антикризову державну політику, етапизації кризи.

Ключові слова: антикризова державна політика; криза; функція державного регулювання; функція державного управління.

Черныш И.В. Направления и приоритеты антикризисной государственной политики

В статье раскрыта сущность государственной политики в условиях проявления кризисных явлений, доказана необходимость восстановления в Украине государственной политики на основе кейнсианской модели, констатировано научную проблему относительно необоснованного определения направлений и приоритетов антикризисной государственной политики и разработана структурно - логическую схему их определения с учетом уровней экономики, функций субъекта управления, который проводит антикризисную государственную политику, этапизации кризиса.

Ключевые слова: антикризисная государственная политика; кризис; функция государственного регулирования; функция государственного управления.

Chernysh I.V. Directions and priorities of anti-crisis state policy

The article deals with the nature of public policy in terms of the manifestation of the crisis, the necessity of reconstruction in Ukraine state policy based on Keynesian models. Scientific problem regarding unreasonable determination of directions and priorities of the anti-crisis government policy is stated. Structural and logical scheme of their determination with regards to economy level, functions of management entity, which conducts anti-crisis public policy, stage of crisis is developed.

Keywords: anti-crisis public policy; crisis; government regulation function; the function of public administration.

Сучасний етап розвитку національної економіки пов'язується з проявом кризових явищ не тільки в економічній сфері, але й в інших – політико-правовій, соціальній, регіональній, культурній, освітній, екологічній. В умовах нестабільності ринкової економіки, ознак, або проявів кризи у визначених сферах не виправданним можна визнати відбудову державної політики на ліберальних засадах, звужуючи роль державних інституцій лише регулювання процесів, або, як це властиво теорії А. Сміта та Д. Рікардо – обмеження втручання держави в економіку лише захистом суспільства від злочинів. Не можливо також виправдати точку зору прихильників неокласичного напрямку, які обгрунтовували тезу про можливість саморегулювання ринкової системи та можливість шкоди державного регулювання економіці, вчень М. Фрідмана та Ф. Хайека, які відродили ліберальну ідею саморегулювання ринкової економіки наприкінці 70-х років ХХ ст., і обмежили роль держави в економіці лише до створення сприятливих умов її функціонування, вчень Л. Ерхарда та інших прихильників неоліберальної течії, які не виправдовували

безпосереднє державне втручання в економіку, а звужували функції державних інституцій винятково до контролю за грошовим обігом.

Усвідомлюючи необхідність державного втручання в економічну, соціальну та інші сфери, та не виправдовуючи ліберальне ставлення до вчень, які обмежують участь держави у цих сферах можна дійти двох важливих висновків: по-перше, сучасний ринок потребує державного регулювання будь-якої сфери, а відзнаки мають лише у методах і силі тиску державних інституцій; по-друге, за умови усунення держави від регулювання економіки, не можливо не тільки протистояти кризовим явищам у будь-якій сфері національної економіки, але й за такої політики створюються передумови для виникнення кризисних процесів, оскільки природно ринку властиві прояви дій, що призводять до порушення мікро-, та макроекономічних пропорцій, внаслідок чого й виникають кризові явища. У цьому контексті слід підкреслити, що саме на подоланні кризових явищ була сконцентрована увага Дж. М. Кейнса, який виправдовував посилення державного втручання в економічні процеси.

За таких умов потребується чітке визначення напрямів та пріоритетів антикризової державної політики.

Вирішення цього наукового завдання ускладнюється відсутністю серед досліджень учених чіткої класифікації напрямів і пріоритетів антикризової державної політики. Здебільшого ці аспекти розглядаються окремо у розрізі антикризового державного регулювання, або антикризового державного управління, про що свідчить зміст джерел [1 - 5].

При цьому слід зазначити, що у цих працях маються суттєві методологічні неточності: замість державної політики розглядається державне регулювання, замість напрямів визначаються форми, методи та (або) інструменти державного регулювання, а не державної політики, пріоритети проведення антикризового державного управління, що властиві для локального рівня, автоматично переносяться на інші рівні національної економіки тощо. Отже можна визнати, що вирішення наукової проблеми чіткого визначення напрямів і пріоритетів антикризової державної політики є актуальною.

Для вирішення цієї наукової проблеми у даному дослідженні розкрито сутність державної політики в умовах прояву кризових явищ, узагальнено зміст праць, в яких визначаються напрями і пріоритети антикризової державної політики, констатовано наукову проблему щодо необґрунтованого їх визначення, розроблено структурно-логічну схему визначення напрямів і пріоритетів антикризової державної політики з урахуванням рівнів економіки, функцій суб'єкту управління, який проводить антикризову державну політику, етапізації кризи.

Ґрунтуючись на наукових поглядах Дж. М. Кейнса, який теоретично обґрунтував необхідність державного втручання у процеси, що протікають у національній економіці [6], слід звернути увагу на основну причину виникнення ідеї «кейнсіанства» – посилення підтримуючих і коректуючих мір держави з метою попередження «збоїв ринку», з яким він самостійно не в змозі впоратися, на основі створення системи державних інститутів із метою накопичення суспільних благ за рахунок внутрішньої та зовнішньої безпеки економічного розвитку, активізації попиту на основі державних замовлень, стимулювання зайнятості тощо. Саме «збої ринку» цей вчений-економіст пов'язав із економічною кризою 30-х років, яка на корені вступила у протиріччя з ідеєю

можливого саморегулювання ринкової економіки, що й потребувало активізації державної політики. Саме наслідки кризових явищ, які виникали після першої та другої світових війн та тлі низки політичних, економічних і соціальних проблем, потребують активізації державного втручання у відповідні сфери, що теоретично доведено Дж. М. Кейнсом і практично підтверджено історичним досвідом.

Кризові явища в економіці будь-якої країни, та у будь-якій галузі мають загальні та специфічні причини їх виникнення та розвитку, на попередження та усунення яких повинна бути зорієнтованою державна політика. Досліджуючи загальносвітові передумови виникнення кризових явищ слід звернути увагу на те, що саме криза 1929-1933 рр., та післявоєнні роки (1941-1945 рр.) спонукали державні інституції до підсилення ролі регулювання економічних і соціальних процесів [7]; у 50-ті роки у багатьох розвинутих країнах урядами застосовувалось антициклічне державне регулювання («кон'юнктурна політика») з метою попередження циклічних кризисів, які викликали значне безробіття, що вимагало модернізувати економіку на інноваційних засадах (в основі була закладеною «кейнсіанська модель»); пізніше (у 90-ті роки ХХ ст.) із метою пом'якшення кризових явищ у пріоритетних для національних економік галузях уряди розвинутих країн використовували довгострокове регулювання з елементами структурно-кризової політики, основною метою якої було захист цих галузей шляхом надання кредитних гарантій, пільг і субсидій [8].

Не є винятком й Україна. Очевидно, що визначені вище ознаки кризових явищ у туристичній галузі в Україні вимагають від уряду застосовувати ефективні методи та інструменти з метою попередження їх негативного прояву та поглиблення. Отже, на сучасному етапі розвитку національної економіки в Україні потребується використання саме жорсткої державної політики.

Державна політика на цей час повинна ґрунтуватися на використанні державними інституціями всіх функцій менеджменту (організації, управління, координації, контролю, планування та прогнозування) з метою усунення існуючих суперечностей між розвитком галузей і регіонів. Отже державна політика відбувається на засадах антикризового державного управління.

З іншого боку, при відбудові державної політики державним інституціям (суб'єкту

управління) необхідно враховувати етапи розвитку кризи, що впливає на відбір форм і методів державного регулювання взагалі та, зокрема тих, що застосовуються для попередження, мінімізації або усунення кризових явищ, визначення цілей і пріоритетів тактичного, оперативного або стратегічного характеру. У поєднанні антикризового державного управління та антикризового державного регулювання полягає системність підходу до вирішення існуючих проблем і усунення кризових явищ в Україні в усіх сферах та на всіх рівнях національної економіки – національному, регіональному, галузевому та локальному. При цьому слід відзначити, що відбудова державної політики на цих засадах не можлива поза визначення напрямів і пріоритетів антикризової державної політики.

У той же час, зміст узагальнених наукових праць свідчить про наявність наукової проблеми щодо визначення цих напрямів і пріоритетів. Так, наприклад: за змістом словника Вікіпедії напрямами антикризового державного регулювання вважаються форми державного регулювання та окремі методи – нормативно-законодавчі, фінансові, перерозподіл доходів [1]; у словнику з менеджменту та економіки термін «напря́м» державної антикризової політики ототожнюється з терміном «інструменти», до яких, знов таки, помилково відносять форми державного регулювання з їх необґрунтованим поділом за впливом дій на підприємства, громадян і фінансовий ринок, а саме – державні замовлення, соціальні трансфери, податкова політика, зміна відсоткової ставки, коригування валютного курсу та грошової пропорції [2]; аналогічним чином йде підміна напрямів антикризової економічної політики держави формами та методами державного регулювання й за змістом наукової праці Дишлевої А.М. із доповненням їх терміном «політика» (фінансова, наукова, цінова, грошова, інвестиційна тощо) [3]; у дослідженнях Приймак І.О. замість терміну «напря́м» вживаються конкретні заходи «антикризового спрямування» (фінансової стабілізації, макроекономічного регулювання та соціальної політики), які, на нашу думку, можуть бути реалізованими на окремому етапі антикризової державної політики, але до яких віднесено перелік окремих методів економічної форми державного регулювання (наприклад – валютне регулювання, стимулювання національного виробника, соціальні пільги тощо) [4].

Аналогічним чином, із необґрунтованим поділом методів державного регулювання за ознакою їх віднесення до «пріоритетів антикризового державного управління», йдеться у дослідженнях російських учених-економістів Кіслухіна І.А. та Морозова А.В. У дослідженнях цих учених пріоритетами антикризового державного управління визначаються ті об'єкти дослідження, що у працях Дишлевої А.М. і Приймак І.О. відповідно напрямами та заходами, але при цьому, наповнення за цими пріоритетами має перелік методів державного регулювання [9].

Поруч із визначеними недоліками щодо сприйняття напрямів і пріоритетів антикризового державного регулювання та антикризового державного управління за змістом праць [3; 4; 5; 9], слід звернути увагу на визначення основних напрямів антикризового управління у словнику Вікіпедії [1], які поширюються на три рівні національної економіки, та, при цьому, не дублюють форми та методи державного регулювання. Зокрема: до напрямів на локальному рівні (господарюючого суб'єкту) відноситься моніторинг фінансово-економічного стану підприємства, розробка нових управлінських стратегій, скорочення витрат, підвищення продуктивності праці, залучення додаткових інвестицій та підвищення мотивації персоналу; до напрямів регіонального та федерального (національного) рівня – коригування фінансово-економічної, науково-технічної, інвестиційної, зовнішньоекономічної політики, виявлення та прогнозування зовнішніх загроз економічної стабільності, розробка комплексних оперативних і стратегічних заходів щодо подолання негативних чинників, підвищення контролю, дотримання законодавства [1]. Однак звертає на себе увагу й той факт, що перелічені напрями для локального рівня здебільшого є загальновідомими заходами, що здійснює будь-яке підприємство не залежно від того, чи є курс на антикризову політику, чи не має. Теж саме стосується й визначених напрямів для регіонального та національного рівнів економіки.

Отже, виходячи з перелічених наукових проблем потребується конкретизація напрямів і пріоритетів антикризової державної політики. Вважаємо, що у напрямах повинен бути вказаним курс дії державних інституцій відносно рівнів системи та її складових елементів – з точки зору державного регулювання, а у пріоритетах – об'єкт впливу суб'єкта управління

(державних інституцій) на ці рівні, залежно від етапу кризи.

політики наведено на рис. 1, з якої стає зрозумілим, що:

Структурно-логічна схема визначення напрямів і пріоритетів антикризової державної

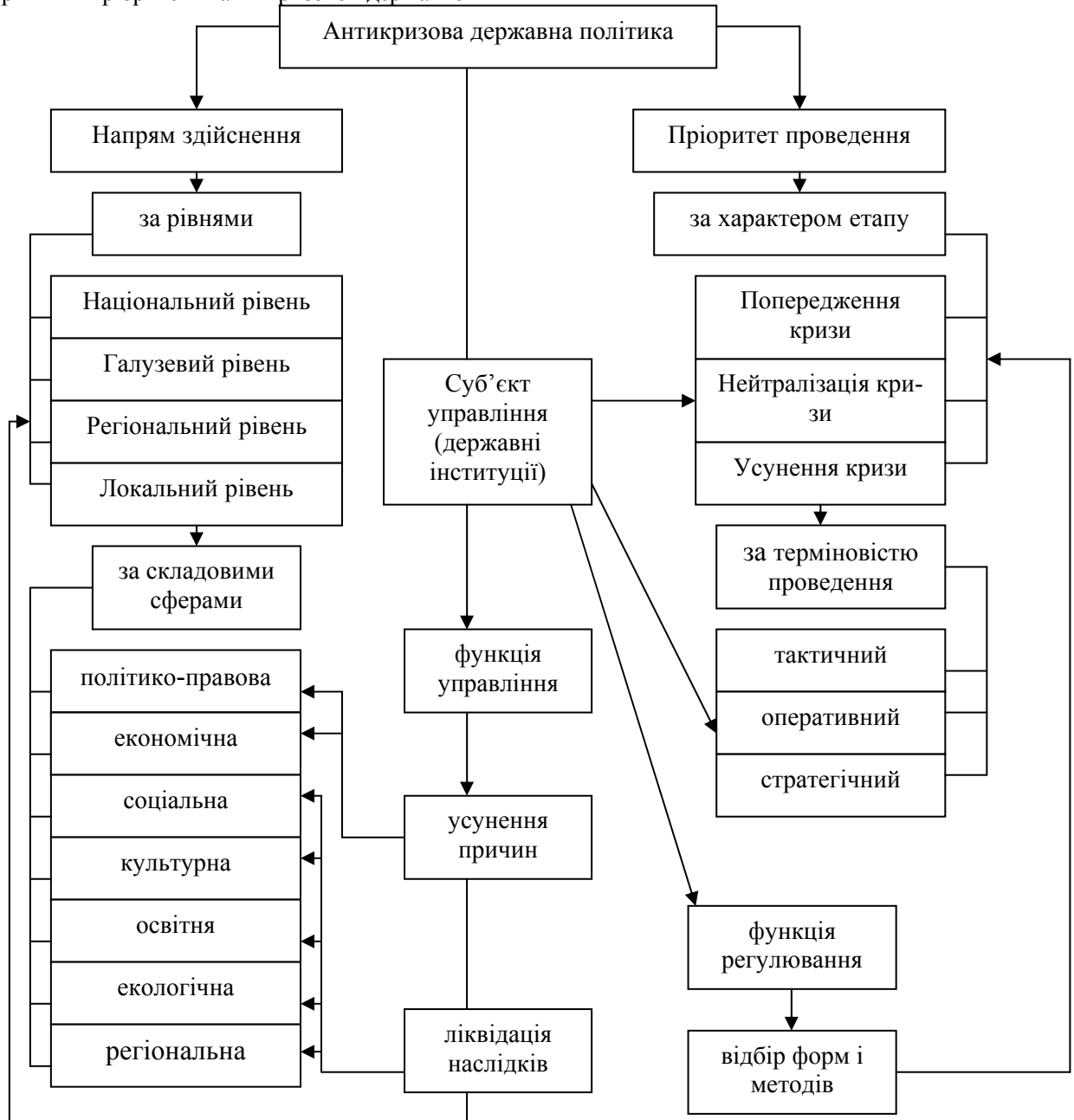

Рис. 1. Напрями та пріоритети антикризової державної політики

по-перше, проведення антикризової державної політики суб'єктом управління полягає у здійсненні функції управління на усунення причин і наслідків кризи на кожному рівні національної економіки, та за кожною з визначених сфер, що й визначає напрям цієї політики; по-друге, функція регулювання суб'єктом управління передбачає використання форм і методів, виходячи з пріоритету проведення антикризової державної політики – стану та

прояву кризи, що й визначає терміновість їх проведення (застосування).

Запропонований науковий підхід усуває вище визначені методологічні неточності при визначенні напрямів і пріоритетів антикризової державної політики, та є визначальним для відбору форм і методів державного регулювання та державного управління в умовах кризи. Запропонований науковий підхід принципово відрізняється від більшості, в яких пропонуються шляхи виведення національної економіки з кризи. За таких умов, практичне значення

застосування структурно-логічної схеми щодо визначення напрямів і пріоритетів антикризової державної політики полягає у можливості суб'єкту управління на цих основах відбудувати відповідний механізм. Над вирішенням цієї наукової проблеми сьогодні працюють вчені-економісти кафедри менеджменту і адміністрування Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

ЛІТЕРАТУРА

1. [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Словник з менеджменту та економіки [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://manageconom.ru>
3. Дишлева А.М. Механізм реалізації антикризової економічної стратегії держави у контексті бюджетно-податкової політики / А.М. Дишлева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=797>
4. Примак І.О. Заходи антикризової політики в Україні / І.О. Примак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_DNIS_2009/Economics/49493.doc.htm
5. [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://lib.podelise.ru/docs/74/index-8328.html>
6. Щербань І.О. Механізм антикризового управління посередницькими організаціями (на прикладі підприємств туризму) / Щербань Ірина Олександрівна: Дис. канд. екон. наук за спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами за видами економічної діяльності). – Київ: ПВНЗ «Європейський університет», 2011. – 219 с.
7. Булатов А.С. Суцність государственного регулирования экономики и его место в хозяйственном механизме современного капитализма / А.С. Булатов [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://www.be5.biz/ekonomika/e010/26.htm>
8. Булатов А.С. Формы государственного регулирования экономики [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://www.be5.biz/ekonomika/e010/26.htm>
9. Кислухина И.А. Оценка антикризисных мер Правительства РФ как эффективного механизма обеспечения институциональной устойчивости государства в период экономического кризиса / Кислухина И.А., Морозов А.В. [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://be5.biz/ekonomika1/r2012/3123.htm>

REFERENCES

Bulatov, A.S. «Formy gosudarstvennogo regulirovaniia ekonomiki» [Forms of state regulation of economics]. <http://www.be5.biz/ekonomika/e010/26.htm>

Bulatov, A.S. «Sushchnost gosudarstvennogo regulirovaniia I ego mesto v khoziaistvennom mekhanizme sovremennogo kapitalizma» [The nature of the state regulation of the economy and its place in the economic mechanism of modern capitalism]. <http://www.be5.biz/ekonomika/e010/26.htm>

Dyschleva, A.M. Mekhanizm realizatsii antikrizovoi ekonomichnoi strategii derzhavy u konteksti budzhetno-podatkovoi politiki [The mechanism of anticrisis economic strategy of the state in the context of fiscal policy]. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=797>

«Elektronnyi resurs» [Electronic resource]. <http://lib.podelise.ru/docs/74/index-8328.html>

Kislukhina, I.A. and Morozov, A.V. «Otsenka antikrizisnykh mer Pravitelstva RF kak effektivnogo mekhanizma obespecheniia institutsionalnoi ustoichivosti gosudarstva v period ekonomicheskogo kryzysa» [Evaluation of anticrisis measures of the Government of the Russian Federation as an effective mechanism to ensure institutional sustainability of the state in economic crisis]. <http://be5.biz/ekonomika1/r2012/3123.htm>

Prymak, I.O. Zakhody antikrizovoi politiki v Ukraine [Measures of anticrisis politics in Ukraine]. http://www.rusnauka.com/21_DNIS_2009/Economics/49493.doc.htm

Shcherban, I.O. Mekhanizm antikrizovogo upravlinnia poserednytskimi organizatsiyami (na prykladi pidpnyemstv turyzmu) [Mechanism of anticrisis management of intermediate agencies (by example of tourist enterprises)]. Kiv: 2011.

«Slovnnyk z menedzhmentu ta ekonomiky» [Management and economics dictionary]. <http://manageconom.ru>

Vikipediia. <http://uk.wikipedia.org/wiki>

Черныш Ирина Владимировна,

к.э.н., доцент,
Полтавский национальный технический
университет имени Юрия Кондратюка,
E-mail: irinachernysh@gmail.com

Chernysh Irina Vladimirovna,
Candidate of economic sciences,
Associate Professor,
Poltava National Technical
Yuri Kondratyuk University,
E-mail: irinachernysh@gmail.com